L. N. Vinogradova, Zimnjaja kalendarnaja poèzija zapadnyh i vostočnyh slavjan. Genezis i tipologija koljadovanija, Izdatel´stvo Nauka, Moskva 1982, 256 str.

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Pitanje odnosa kalendarskih običaja i poezije vezane uz njih bitno je pitanje koje umnogome određuje nove metodološke postupke u istraživanju i skupljanju te građe. Autorica L. N. Vinogradova ne postavlja unaprijed svoje metodološke pretpostavke i metode analize, već ih izvodi postupno, pozivajući čitatelja da sudjeluje u pregledu činjenica i otkrivanju njihove bitnosti. Tako su izgrađeni pojedini dijelovi knjige koji se odnose na tipološku karakterizaciju koleda, ali i oni dijelovi gdje se donose zaključci o genološkim izvorima koledanja.

Radi što cjelovitijeg upoznavanja s ovom nadasve korisnom knjigom, navest ćemo njezina poglavlja: I. **Struktura i tipovi koledarskog obreda;** II. **"Mladenački" [posvećen mladeži] ciklus koledarskog repertoara. Osnovni sižejni sastav zapadno-istočnoslavenskih ophoda;** III. **Ciklus "gospodarskih" [posvećenih domaćinu] koledarskih pjesama. Analiza sižejnog sastava;** IV. **Obredne formule koje su sadržane u koledama;** V. **Značenje darivanja u obredu;** VI. **Rekonstrukcija pjesničkih elemenata u ranim oblicima koledanja** i VII. **Koledanje u kontekstu svadbenih obreda.**

Ovi nas naslovi jasno upućuju na krug pitanja kojima se bavi autorica. Ona odvojeno promatra stilski različite pjesničke grupe ["mladenačke", "gospodarske", kletve], proučava i određuje lokalne tipove koledarskih tradicija zapadnih i istočnih Slavena, te nastoji utvrditi formiranje i oblikovanje žanra koledarske pjesme, kolede. Sam obred koledanja odvijao se i u zimskom periodu ali i unutar nekih drugih običaja. Autorica posebnu pažnju posvećuje svadbenim običajima. Međutim, upozorava autorica, premda pod istim širokim imenom **kolede**, tekstovi su ponekad bili slični, ali su često imali i posve drugačiji karakter. Kako bi to što preciznije istaknula, L. N. Vinogradova donosi na kraju knjige tablice jednih i drugih običaja [svadbenih i kalendarskih ophoda] i uspoređuje nazive, pozive u kuću, hranu i postupke vezane uz nju, zabrane, kletve, predstavljačke elemente i dr. Zaključuje da se kolede nisu slučajno prenijele iz jednog običajnog kompleksa u drugi, svadbeni - povezuje ih ista struktura. Naravno, smatra autorica, mnoga su pitanja ostala otvorena i čekaju i istraživanja i odgovore. Pouzdanije bi se mogla provesti rekonstrukcija ranijih elemenata koledanja i njegova prvobitnog smisla kada bi se provela istraživanja cjelokupnog slavenskog materijala. L. N. Vinogradova smatra ovaj svoj rad tek prvim korakom u takvom širokom komparativnom istraživanju.

Kao što smo već naglasili ovo je izuzetno vrijedna i dragocjena knjiga svakom onom tko se bavi i usmenom književnošću i običajima, jer L. N. Vinogradova ne promatra tekst kolede kao nešto izdvojeno, samo za sebe, već ga promatra u kontekstu cjelokupnog događanja i predstavljanja, tako da ova knjiga zaista predstavlja folklorističko-etnološki rad.

TANJA PERIĆ-POLONIJO

Russkij Sever. Problemy etnografii i fol´klora. Otvetstvennye redaktory **K. V. Čistov, T. A. Bernštam,** Akademija nauk SSSR. Institut etnografii im. N. N. Mikluho-Maklaja, Nauka, Leningrad 1981, 272 str.

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Knjiga **Ruski Sjever** bavi se problemima etnografije i folklora. U devet radova obrađuju se problemi formiranja sjevernoruskih kulturnih tradicija i njihovih

veza s općeruskim i istočnoslavenskim povijesnokulturnim procesima.

Prvi je i najopširniji rad [108 str.] **Vinogradje - pjesma i običaji** [T. A. Bernštam, V. A. Lapin]. Na početku se ističe da se nazivom "vinogradje" u etnografiji i folkloristici obilježuje poznata pjesma s pripjevom "vinograd'e krasno-zelenoe" [opća formula], a javlja se kao svojina isključivo Ruskog Sjevera. U početku je bila dio svadbene lirike, a zatim je prenesena u novogodišnje običaje. U sedam poglavlja ovog rada govori se: o geografskoj rasprostranjenosti "vinogradja", o "vinogradju" u ophodnim običajima Rusa, o geografiji sižea pjesme u krugu sličnih sižea u drugim vrstama ruskog folklora, o ritmijsko-intonacijskoj strukturi napjeva, o osobitostima kompozicijske strukture i o obrednoj semantici sižea na pozadini obredne poezije istočnih Slavena, o "vinogradju" u sistemu lokalnih i regionalnih muzičko-pjesničkih tradicija i u povijesnim i etnokulturnim izvorima običaja "vinogradje". Autori misle da ima uvjerljivih analognih primjera i kod južnih i zapadnih Slavena. Priloženo je šest geografskih karata s područjima na kojima se naziv javlja i veći broj notnih primjera i zapisa.

U drugom radu [62 str.]: **'Dunaj' ruskog folklora na pozadini istočnoslavenske povijesti i mitologije** [D. A. Mačinski] riječ je o istraživanjima što počinju Jagićevim sjajnim člankom **Dunav-Dunaj u slavenskoj narodnoj poeziji** [1876], gdje se leksem "dunaj" pouzdano veže uz rijeku Dunav. Mačinski posebno govori o "Dunaju" u općeslavenskoj i staroj istočnoslavenskoj povijesti, o postanku leksema "dunaj" prema lingvističkim i povijesnim podacima, o poganskoj obrednomitološkoj pozadini usvajanja i širenja leksema "dunaj", o "Dunavu" u istočnoslavenskom folkloru, o klasifikaciji folklorne građe: a) "Dunaj" u istočnoslavenskim pjesmama i b) u ruskim obrednim i plesnim pjesmama koje se odlikuju crtama srodnim ruskoj epici; o "Dunaju" u ruskoj epici, o semantičkom polju folklornog "Dunaja", o povijesnim korijenima folklornog "Dunaja", o "dunajskom sloju" u folkloru i obrednoj leksici istočnih Slavena. Rad se završava tvrdnjom da izučavanje leksema "dunaj" može postati jednim od putova koji vode dubljem razumijevanju ruske duše.

Treći prilog: **Napjevi ruske epske tradicije Prionežja** [J. J. Vasiljeva] govori da epska tradicija Prionežja zauzima posebno mjesto u riznici sjevernoruske epike. Riječ je o sličnosti ruskih epskih napjeva Prionežja s vepskom melostrofom. Doneseno je i 11 notnih primjera.

U članku **Još jednom o porijeklu bilina Ivana A. Kasjanova – tekstološke primjedbe** J. A. Novikov pokušava objasniti izvore njegova epskog repertoara i neke osobine stvaralačkog postupka i naglašava da je u novije doba u sovjetskoj folkloristici pojačano zanimanje za temeljitije izučavanje genealoških međusobnih odnosa folklornih tekstova.

O zapisima i zapisivačima narodnih pjesama, posebno onih pjesama koje je snimio J. I. Blok na fonografu 5. siječnja 1896. godine u Moskvi od poznate pjevačice I. A. Fedosove, pišu M. A. Lobanov i K. V. Čistov. Doneseni su i fonogrami s napjevima Fedosove.

O folklornim tradicijama južnog Poonježja i gornjeg Prisvirja piše I. M. Koljesnicka. Navodi da izučavanje ruskoga usmenog stvaralaštva u okrugu Onješkog jezera traje već više od sto godina. Upravo na tom su teritoriju nastali vrijedni zapisi bilina, tužaljki i bajki koji su tiskani u 19. i 20. stoljeću. Autorica se služila građom [2 000 tekstova] skupljenom pedesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća i onom iz ranije objavljenih izvora.

U sedmom prilogu uz pitanje o kontaminaciji u bajkama T. G. Ivanova, na osnovi bjeloruskih bajki, zaključuje da postoje dva osnovna načina proširivanja tekstova bajki: 1. dodavanje sižeima pojedinih motiva iz drugih bajki i 2. spajanje nekoliko sižea u jedan tekst. U ovom se

prilogu razmatra samo drugi postupak.

U prilogu **Pejzaž u stvaralaštvu pjevača sa Sjevera** N. P. Kolpakova pokazuje da slika pejzaža u raznim vrstama narodnih pjesama Sjevera daje materijal za rješenje nekih općih problema folklorne poetike i ujedno pokazuje raznovrsnost i umjetničko bogatstvo opisa nacionalne prirode u poetskom stvaralaštvu seljaka sa Sjevera.

U posljednjem radu **O rusko-karelijskom etnokulturnom uzajamnom djelovanju** J. J. Surhasko, na osnovi građe o svadbenim običajima s kraja 19. i početka 20. stoljeća, govori o tome da se ti običaji javljaju i kao izvori za izučavanje etničke povijesti naroda, osobito njegovih etnokulturnih veza s drugim narodima. Autorica kaže da poredbeno izučavanje svadbenih običaja naroda ruskog Sjevera, otkrivanje njihovih etničkih i lokalnih osobina s pomoću kartografije i drugih poredbenih metoda, može unijeti bitne ispravke u interpretaciju i razumijevanje mehanizma uzajamnog djelovanja među karelijskim i ruskim običajima.

ANTE NAZOR

Fol'klor narodov RSFSR. Mežvuzovskij naučnyj sbornik, Otvetstvennye redaktory: **T. M. Akimova i L. G. Barag,** Ministerstvo vysšego i srednego special'nogo obrazovanija RSFSR, Baškirskij gosudarstvennyj universitet imeni 40-letija Oktjabrja, Ufa 1982, 156 str.

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Ovaj svezak se bavi međuetničkim folklornim vezama i nacionalnim specifičnostima pojedinih folklornih vrsta. Na kraju je dodana i građa. Tiskan je 21 prilog, podijeljen u šest tematskih poglavlja.

Međuetničkim folklornim vezama posvećeno je osam priloga. U prvom se govori o principima uzajamnog djelovanja različitih jezičnih folklornih tradicija [A. K. Mikušev]. Riječ je u prvom redu o kominenečkim folklornim vezama i uzajamnom djelovanju. U drugom se istražuje kult blizanaca u folkloru naroda Dagestana [M. R. Halidova]. Prateći evoluciju tog motiva, autorica navodi da se u epohi kozmogonskih fantastičnih predodžbi heroji-blizanci [sestra i brat] poistovjećuju sa Suncem i Mjesecom, a shvaćeni su kao metaforička predodžba kretanja Sunca i Mjeseca. U epohi postojanja zoomorfnih predodžbi mitski heroji-blizanci imaju oblik ptica, a nastankom lovačkih kultova postaju pokrovitelji lova. Autorica smatra da je kao osnova popularnih dagestanskih balada o heroju, ostavljenom u klancu, mogao poslužiti i kult blizanaca. Treći prilog govori o sižejnim paralelama i povijesnim vezama baškirskog epa **Ural-Batir** [D. Ž. Valejev] s drugim djelima. S **Gilgamešom** ga veže traganje za besmrtnošću. U četvrtom radu riječ je o odrazu mitoloških pogleda u baškirskom narodnom epu **Ural-Batir** [S. S. Parsamov]. Na pozadini bogate mitologije tog djela razvija se jedna od osnovnih radnji priče - nastojanje heroja da pobijedi smrt. I on u tome uspijeva - svoju besmrtnost ostvaruje u muzici. Peti prilog govori o međunarodnim paralelama jednome motivu iz ruske bajke o lubanji na motki [R. G. Nazirov]. Riječ je o motivu iz bajke **Vasilisa Premudra.** U starom praizvoru ruske bajke **Vasilisa Premudra** javlja se kobilja lubanja na motki - magično oružje adekvatno odrubljenoj glavi Meduze Gorgone. U šestom je prilogu riječ o uzjamnom djelovanju ruske i mansijske pripovjedačke tradicije [V. P. Krugljašova]. U sedmom se raspravlja o ruskim i ukrajinskim folklornim vezama [V. A. Smirnov i J. M. Smirnova]. Osmi prilog govori o uzajamnom djelovanju ruskih i marijskih svadbi u mnogonacionalnoj baškirskoj ASSR [I. J. Karpuhin]. Proces međusobnog djelovanja marijske svadbe s ruskom [a i s drugim etničkim grupama] složen je i protuslovan. U njemu se javlja